

THOMAS GENSHEIMER AND CELESTE LOVETTE GUICHARD (eds), *World Heritage and Sustainable National Registers. Stewardship in Perspectives*, Routledge: London and New York, 2014, 224 pages, ISBN 978-1-138-51805-6*

Culegerea include 18 studii ale experților în domeniul patrimoniului cultural din diverse state ale lumii, structurate în patru compartimente, fiecare începând cu o scurtă prefață care evidențiază problema discutată. Volumul începe cu o prefață semnată de Celeste Lovette Guichard și o introducere semnată de Thomas Gensheimer, ambii fiind și editorii acestei inițiative. Guichard menționează faptul că eseurile adunate în volum reprezintă materialele celui de-al șaselea simpozion de la Savannah (2009), care abordează diverse tipuri de desemnare a patrimoniului cultural, ce ar putea genera soluții pentru un management mai bun al siturilor istorice. Gensheimer explică în introducerea volumului că simpozionul este bienal și are ca scop crearea unui pod între cadre universitare și profesioniști pentru a explora un teren comun între arhitecți și designeri, conservatori și istorici, pentru a descoperi adevărul comun din diferite domenii care ne oferă o mai bună înțelegere a patrimoniului construit. De aceea, ediția a șasea a simpozionului a fost dedicată unei teme actuale din punct de vedere atât regional, cât și național și internațional – „World Heritage and National Registers in Perspectives”. Dar, pentru realizarea unor politici adecvate de protejare este necesar de a stabili foarte clar modul de desemnare a siturilor, respectiv criteriile și procedurile de înscriere în registrele naționale

* Acest studiu a fost realizată în cadrul proiectului „Preservation by development of sustainable strategies for a better protection of the UNESCO World Heritage Sites from Romania” (<http://archaeoheritage.ro/hero/>), susținut de Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS) – Unitatea Executivă pentru Finanțarea Învățământului Superior, Cercetării, Dezvoltării și Inovării (UEFISCDI), PN-III-P4-ID-PCE-2016-0737 și implementat sub auspiciile Institutului de Arheologie al Academiei Române, Filiala Iași.

de ocrotire a patrimoniului cultural și natural. Deși Convenția UNESCO privind protecția patrimoniului mondial cultural și natural din 1972 și Ghidul operațional de implementare a Convenției stabilesc criteriile și modul de înscriere a siturilor în Lista patrimoniului mondial, totuși determinarea valorii universale excepționale și autenticitatea siturilor rămân a fi concepte destul de complexe. De aceea, cooperarea internațională și schimbul de experiență, pe lângă asumarea responsabilității colective, rămân a fi cele mai utile metode atât de implementare a Convenției, cât și a promovare a unor politici de protecție eficiente și durabile. Lucrarea se încheie cu un indice general, care facilitează accesul la conceptele, siturile sau alte informații abordate de autori.

Prima parte – **New Considerations for Historic Designation Criteria** – include trei studii care discută despre criteriile definitorii ale statutului de sit istoric. Primele două articole propun reevaluarea criteriilor existente pentru o mai bună evaluare și o mai bună înțelegere de ce un sit este nominalizat pentru registrul național și, ulterior, pentru Lista indicativă UNESCO. Keith S. Hebert (Universitatea West Georgia), în articolul „The Psychedelic Assisi in the Southern Pines: Pasaquan, Visionary-Art Environments, and the National Register of Historic Places”, relatează experiența înscrierii sitului Pasaquan din statul american Georgia în Registrul național al siturilor istorice. Autorul menționează că a fost un proces destul de dificil, deoarece în SUA există foarte multe situri de artă vizionară din secolul al XX-lea. A fost necesară o argumentare detaliată privind originalitatea sitului creat de Eddie Owens Martin. Mediile artei vizuale sunt specifice, deoarece fiecare artist aplică propria viziune, în cele mai dese cazuri fără implicarea altor specialiști. De aceea, pe lângă originalitatea creației și complexitatea ei, trebuie să fie o abordare în contextul istoric și natural al mediului unde s-a realizat. Articolul lui Jeremy C. Wells (Universitatea Roger Williams), „A Methodological Framework for Assessing the ”Spirit and Feeling” of World Heritage Properties”, este o abordare originală a unui concept mai puțin discutat – „spiritul și sentimentul” unui sit istoric care face parte din Lista patrimoniului mondial. Autorul atrage atenția că atât Ghidul operațional, cât și Convenția de la Nara nu acordă suficientă atenție acestui concept, important pentru definirea autenticității unui sit istoric. De aceea, analizând mai multe aspecte teoretice, propune câteva metode de apreciere a „spiritului și sentimentului” unui sit cultural în asociere cu diverse discipline de cercetare – sociologie, antropologie, filosofie, geografie. Consider că Wells are perfectă dreptate când susține că doar o abordare pluridisciplinară și integrală poate asigura o apreciere calitativă a „spiritului și sentimentului” ce arată autenticitatea fiecărui sit. Sunt sigur că această temă va fi discutată și în continuare de către experții în domeniul patrimoniului cultural. Al treilea articol din acest

compartiment este semnat de Peter Probst (Universitatea Tufts) – „Remixing Heritage: How the Sacred Grove of a Nigerian River Deity Became a UNESCO World Heritage Site”. Autorul discută o altă experiență a înscrierii Dumbrăvii Sacre Osun din Nigeria în Lista patrimoniului mondial, proces care a durat câteva decenii. Cazul este original din mai multe perspective: percepția sitului din perspectiva naturii, a culturii și a religiei, promovarea sitului și integrarea lui în conceptul de metamuzeu.

Partea a doua – **Designation and Its Effect on Communities and Sites** – cuprinde cinci studii care abordează mai multe aspecte privind relația între patrimoniul înscris în Lista patrimoniului mondial și comunitățile locale. Această temă este una foarte actuală, deoarece fiecare comunitate trebuie implicată în toate activitățile ce țin de protejarea, înscrierea, promovarea etc. a sitului cultural din localitatea lor sau care vizează trecutul acesteia. Harold Kalman (Universitatea din Hong Kong și Universitatea din Victoria) discută, în studiul său „World Heritage and a National Register: The Canadian Experience”, despre experiența Canadei privind Registrul național al siturilor istorice și monumentele din Canada înscrise în Lista patrimoniului mondial. Kalman evidențiază faptul că registrul canadian (Canadian Inventory of Historic Building) a fost inițiat în anul 1970, iar în anul 2001 guvernul canadian a lansat programul Historic Places Initiative, care să susțină administrațiile provinciilor și ale municipiilor în acțiunea de protecție și de înscriere a siturilor istorice în registrul național. Cât privește patrimoniul mondial, autorul prezintă Orașul Vechi din Québec și Orașul Vechi din Lunenburg. Deși aceste orașe au dimensiuni total diferite, asemănător este managementul eficient al moștenirii culturale. Cred că, în contextul prezentării acestor două orașe istorice, era bine ca autorul să discute și despre Organizația Orașelor din Patrimoniul Mondial (Organisation des villes du patrimoine mondial), care a apărut la inițiativa canadienilor și își are sediul în Québec. Cu atât mai mult că este o asociație activă, care încearcă să implice administrațiile orașelor istorice din Lista UNESCO din toată lumea și să facă un schimb real de experiențe pozitive în managementul acestui patrimoniu urban. Justin A. Sarafin (Preservation Virginia), în articolul „World Heritage Status in America: The View from Monticello”, discută despre experiența americană a statutului de monument de patrimoniu mondial pe baza sitului Monticello, înscris în 1987. Pe lângă istoricul înscrierii acestui sit în Lista patrimoniului mondial, autorul atrage atenția asupra faptului cum statutul de monument mondial a transformat situl în unul mai atractiv. Astfel, acest statut devine practic un brand, care are impact asupra industriei turismului și a creșterii numărului de vizitatori. Pentru o înțelegere mai bună a acestui succes, cred că era util să fie discutat și modul în care a fost dezvoltat acest brand, ce acțiuni și factori au favorizat managemen-

tul eficient al sitului. Următorul autor este Bethany Rogers (Heart of Danville Main Street Program), care, în studiul său „This House Is Historic?: Everyday Workings of National Register Designation in New Orleans’s New Marigny Historic District”, prezintă experiența cartierului New Marigny din New Orleans. Cazul orașului New Orleans este unul special atât ca diversitate culturală, cât și ca protecție a acestei moșteniri; cu atât mai mult în contextul dezastrelor naturale prin care a avut de trecut acest oraș. De aceea, cred că era foarte bine dacă autorul, pe lângă discutarea modului în care a fost dezvoltat registrul monumentelor, ar fi discutat și aspecte privind managementul riscurilor și privind reabilitarea orașului istoric după dezastrul natural recent. Jharna Joshi (Nagbhal Hiti Rehabilitation Project), în articolul „The Buddhist Stupa at Bouddhanath: A World Heritage Site under Pressure”, dezbate situația sitului budist Stupa Bouddhanath, înscris în Lista patrimoniului mondial. Acest caz este, la fel, unul specific, care arată impactul direct asupra comunității locale și asupra sitului istoric odată cu înscrierea lui în Lista patrimoniului mondial. Astfel, autorul arată că în contextul creșterii popularității budismului în lume, dar și al faptului că siturile culturale budiste au obținut statutul de monument mondial, ele sunt afectate de numărul mare de vizitatori, de apariția rețelor hoteliere, de restaurante etc., care, în final, știrbesc din autenticitatea lor. De aceea, administrațiile locale, de comun acord cu cele centrale și cu implicarea comunității, trebuie să dezvolte planuri de management eficient și durabil al siturilor care prezintă un interes în creștere din partea vizitatorilor. La finalul acestui capitol, Jon E. Taylor (University of Central Missouri), în articolul său „The Case of Harry S. Truman Historic District, National Historic Landmark: Catalyst for Community Preservation or Community Confrontation?”, discută despre situl istoric național „Harry S. Truman” din perspectiva a două concepte actuale: *protejarea comunității* sau *confruntarea comunității*. Acest caz este un exemplu pentru desemnarea unui sit istoric, căutarea soluțiilor privind protecția și promovarea lui, modul în care reacționează comunitatea la diverse aspecte privind memoria locului și persoanei etc. În cazul dat se potrivește proverbul românesc: „Omul sfințește locul”, deoarece Harry S. Truman, pe lângă faptul că a fost o persoană politică și a lăsat o amprentă importantă în istoria SUA, este și omul care a trăit 64 de ani într-o singură comunitate. Prin urmare, memoria acestui loc este și memoria despre H.S. Truman. Dar, așa cum fiecare comunitate are specificul său, în acest caz nu toți membrii comunității au susținut ideea creării Truman National Historic Landmark. Astfel de situații necesită o abordare mai atentă, o cercetare mai profundă a istoriei și specificului locului, implicarea comunității în căutarea soluțiilor care să nu provoace conflicte și să reprezinte toate componentele și particularitățile lor.

Partea a treia – **Challenges to Successful Management Plans** – cuprinde șase studii axate pe particularitățile planurilor de management și pe efectele lor asupra protecției durabile a siturilor culturale, în general, și a monumentelor înscrise Lista patrimoniului mondial, în special. Astfel, articolul semnat de Ronald Lewcock (University of Queensland), „Conserving World Heritage Cities”, prezintă efortul depus la salvarea sitului Sana’a din Yemen, elaborarea unui plan de management, implicarea comunității, lansarea unei campanii internaționale de conservare a sitului și, în final, înscrierea lui în Lista patrimoniului mondial. Acest caz arată cât de complex este procesul protecției unui sit și cât de important este planul de management și implicarea comunității internaționale. Zahi Hawass (ex-secretarul general al Consiliului Suprem al Antichităților din Egipt), în studiul său „A Preliminary Report on the Recent Excavations in the Valley of the Kings”, prezintă rezultatele preliminare ale investigațiilor arheologice din Valea Regilor. Acest studiu mai puțin se potrivește în acest volum, deoarece prezintă doar rezultatele unor cercetări arheologice, fără a discuta despre planul de management al unuia dintre cele mai spectaculoase situri arheologice din lume. Luna Kirfan (Universitatea din Waterloo, Canada), în articolul intitulat „Documentation and Policy Making: Preserving the Built Heritage or the Life Within?”, discută pe baza a două orașe istorice mai multe aspecte ale procesului de înscriere în Lista patrimoniului mondial și planurile lor management – Alepo (Siria) și Acre (Israel). Autorul împarte documentația unui sit în două metode. Prima o numește *low-tech* și include metodele tradiționale de colectare a informației – literatura istorică, documente de arhivă, cercetarea *in situ*, istoria orală etc. A doua metodă o numește *high-tech*, ea presupune o documentație foarte exactă privind arhitectura, forografia, fotogrametria etc. Totodată, Kirfan atrage atenția asupra importanței metodelor moderne de documentare pe baza GIS. În același timp, autorul discută despre situl cultural din perspectiva protejării lui sau despre sit ca produs. Cred că era binevenită și o comparație a planurilor de management ale acestor două situri pentru a înțelege mai bine mecanismele de implementare a politicilor de protecție și a proiectelor de valorificare cultural-turistică. Vinay Mohan Das (Maulana Azad National Institute of Technology, Bhopal), în studiul său „The Role of Architectural Treatises in Enriching Information on Built Heritage”, dezbate o temă mai veche, dar foarte actuală în contextul dezvoltării urbane din India – *patrimoniul construit*. Astfel, propune, pe baza unor exemple concrete, folosirea mai pe larg a metodei de reconstrucție digitală a arhitecturii antice indiene. Tema, cu siguranță, este actuală și utilă în discuțiile privind metodele de eficientizare a măsurile de protejare și valorificare a patrimoniului construit, dar se cere o mai bună încadrare a acestei metode, în contextul temei capitoului privind provocările față de un plan de management de succes. Joce-

lyn M. Widmer (Virginia Tech University) discută, în contribuția sa „Heritage and Identity: Nesting Intuitive Stewardship within the Management Strategies for World Heritage Sites”, despre un domeniu pe cât de actual, pe atât de special – peisajele culturale, care din 1992 sunt înscrise în Lista patrimoniului mondial. Deși conceptul nu este unul nou, aplicarea lui în practică nu este atât de simplă. Este evident că natura și omul trebuie abordate integrat, dar în contextul cerințelor UNESCO este destul de complicat de explicat valoarea universală și autenticitatea sitului nominalizat pentru înscrierea în Lista patrimoniului mondial. Prin urmare, și managementul unor astfel de situri necesită o abordare specială. Anume din aceste considerente, Widmer discută despre mecanismele instituționale, sistemele de cunoștințe și administrarea intuitivă a peisajelor culturale. Consider că este una dintre cele mai importante și mai actuale teme discutate în acest volum. Paul Hardin Kapp (University of Illinois at Urbana-Champaign) propune o discuție despre „National Historic Landmarks, World Heritage Sites, and the American University Campus in the Twenty-First Century: The Challenge of Growth”. Kapp dezbate relația campusului universitar cu resursele istorice. Tema propusă spre discuție devine și mai importantă ținând cont de tradiția și istoricul unor campusuri universitare care au în patrimoniu clădiri și situri istorice. Astfel, pe de o parte, universitatea pregătește specialiști, inclusiv în domeniul patrimoniului cultural, pe de altă parte, universitatea reprezintă o resursă istorică în sine. De aceea, astfel de campusuri universitare trebuie să combine mult mai bine parte de analiză teoretică cu cea practică a domeniului de protecție și valorificare a patrimoniului cultural. Dar, era binevenit dacă autorul arăta și locul acestei moșteniri culturale în planul de management al unui astfel de campus universitar.

Partea a patra – **Politics, Identity, and Historic Site Registration** – cuprinde patru studii care dezbate diverse cazuri privind relația între procesele de identificare și înregistrare a unui sit istoric. Beth Reiter (Chatham-Savannah Metropolitan Planning Commission) prezintă „The case for Savannah as a World Heritage Site”, care poate fi un exemplu al modului în care administrația publică locală a căutat soluții și a implementat diverse instrumente de protecție și promovare a orașului istoric în Lista patrimoniului mondial. Patricia A. Butz (Savannah College of Art and Design), în studiul său „The Terrace of the Foreign Gods, Serapieion C, and the Meaning of World Heritage at the Archaeological Site of Delos”, prezintă cazul insulei Delos din Grecia și diversitatea ei culturală, acumulată de-a lungul istoriei. Cathleen M. Guistino (Auburn University), în articolul său „Czech Heritage since 1945: Sequestration and Preservation under Communism”, discută despre bogăția și diversitatea moștenirii culturale cehe și modul în care ea a fost protejată în perioada regimului comu-

nist. Totodată, Guistino evidențiază schimbările parvenite odată cu restabilirea proprietății private după 1989 și modul în care sunt tratate siturile culturale. Capitolul dat, dar și volumul, se încheie cu studiul lui Jong Hyun Lim (Savannah College of Art and Design) – „Balancing the Ideological Pendulum in National Heritage: Cultural Politics in the Management of Japanese Heritage in Modern Korea”, care discută modul în care este protejată moștenirea culturală japoneză de pe teritoriul Coreei. Studiul lui Lim începe cu încadrarea teoretică a domeniului discutat, și anume a sensului noțiunii de patrimoniu cultural în secolul XXI. Totodată, Lim atrage atenția la schimbarea paradigmei privind dilemele culturale ale regiunii după 1945, ale specificului ideologic, colonial etc. Cazul dat este unul foarte interesant în contextul altor situații unde se intersectează naționalismul, colonialismul și alte aspecte ale diversității culturale. De aceea, conlucrarea și toleranța rămân a fi principiile de bază pentru cunoașterea reciprocă, pentru construirea unor societăți durabile și pentru protejarea moștenirii culturale pentru generațiile viitoare.

În final, consider lucrarea extrem de actuală și utilă atât pentru experții în domeniul patrimoniului cultural, cât și pentru funcționarii publici care iau decizii în acest domeniu. Doar schimbul de experiență și de bune practici ne poate ajuta la o mai bună administrare a moștenirii culturale. Registrele naționale de evidență a siturilor culturale și naturale sunt unul dintre cele mai importante instrumente în acest sens.

Sergiu MUSTEAȚĂ